

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

بررسی فقهی و حقوقی موقوفات شهرستان رشتخوار

با نگاهی به پیامدهای اجتماعی و فرهنگی آن

• مؤلفان: حسین رحمان پور، کریم درویش پور

• طراح جلد و تدوین: حمید آزادی

• ویراستار: مریم شریفی کاخکی

• نوبت چاپ: اول - آبان ۱۳۹۳

سرشناسه	:	رحمان پور، حسین، ۱۳۵۵ -
عنوان و نام پدیدآور	:	موقوفات شهرستان رشتخوار / حسین رحمان پور، کریم درویش پور؛ سازمان اوقاف و امور خیریه، اداره کل اوقاف و امور خیریه خراسان رضوی، اداره اوقاف و امور خیریه شهرستان رشتخوار.
مشخصات نشر	:	تربت حیدریه؛ چشم انداز قطب، ۱۳۹۳.
مشخصات ظاهری	:	۲۱۸ ص.؛ مصور (رنگی)، جدول (رنگی)، نمونه، نمودار (رنگی).
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۷۴۶۱-۰۶-۸
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
موضوع	:	وقف -- ایران -- رشتخوار
موضوع	:	موقوفه ها -- ایران -- رشتخوار
موضوع	:	موقوفه ها -- ایران -- اسناد و مدارک
موضوع	:	رشتخوار
شناسه افزوده	:	درویش پور، کریم، ۱۳۷۱ -
شناسه افزوده	:	سازمان اوقاف و امور خیریه. اداره کل اوقاف و امور خیریه خراسان رضوی. اداره اوقاف و امور خیریه شهرستان رشتخوار
رده بندی کنگره	:	۲۰۸۱D8P / ۳۳۳۳ ۱۳۹۳
رده بندی دیویی	:	۸۱/۹۵۵
شماره کتابشناسی ملی	:	۳۸۲۷۱۲۸

موقوفات شهرستان رشتخوار

نویسنده: حسین رحمان پور، کریم درویش پور

ناشر: انتشارات چشم انداز قطب

تیراژ: ۲۰۰۰

قیمت: ۲۰۰۰ تومان

قطع: وزیری

نوبت چاپ: اول

تاریخ چاپ: ۱۳۹۳

چاپ و صحافی: چاپ خوشه

تعداد صفحات: ۱۲۲

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۷۴۶۱-۰۶-۸

آدرس: تربت حیدریه، میدان مرکزی، پاساژ الزهرا، اینترنت کلاسیک

فهرست مطالب

۲	مقدمه.....
۴	بخش اول: بررسی فقهی و حقوقی موقوفات شهرستان رشتخوار.....
۳	بیان مسأله.....
۳	اهمیت و ضرورت.....
۴	بررسی فقهی و حقوقی موقوفات.....
۵	مدخل.....
۷	تقسیم بندی وقف نامه ها براساس نوع مصرف.....
۸	فصل اول: تعزیه و اطعام.....
۸	گفتار اول: وقف و روضه خوانی.....
۸	۱-۱- وقف نامه ی قاسم گرگی.....
۱۱	- بررسی فقهی و حقوقی وقف نامه.....
۱۵	۱-۲- وقف نامه ی: حاج حسین.....
۲۰	۱-۳- وقف نامه ی نورمحمد.....
۲۵	۱-۴- وقف نامه ی محمد رضا میرسعیدی.....
۲۹	۱-۵- وقف نامه ی کوکب خانم.....
۳۵	۱-۶- وقف نامه ی علی رفعتی.....
۳۹	فصل دوم: مساجد.....
۳۹	گفتار اول: وقف و مسجد.....
۳۹	۱-۱- وقف نامه ی حاج حسن.....
۴۴	۱-۲- وقف نامه ی مزدور مقدم.....
۴۸	۱-۳- وقف نامه ی کربلایی زهرا.....
۵۲	۱-۴- وقف نامه ی فیض الله و کربلایی تقی و.....
۵۶	فصل سوم: فقرا.....
۵۶	گفتار اول: وقف و فقرا.....
۵۶	۱-۱- وقف نامه ی والده ی حسینعلی خان.....
۶۲	فصل چهارم: تعلیم و تربیت.....

۶۲	گفتار اول: وقف و تعلیم و تربیت.....
۶۲	۱-۱- وقف نامه‌ی محمد امین کاشانی.....
۶۹	فصل پنجم: مصارف متعدّد.....
۶۹	گفتار اول: ثبات متعدّد.....
۶۹	۱-۱- وقف نامه‌ی ابراهیم میرزا مستصری.....
۷۷	۲-۱- وقف نامه‌ی علی سلیمانی.....
۸۴	۳-۱- وقف نامه‌ی آخوند ملا حسین.....
۸۸	۴-۱- وقف نامه‌ی محمد خان فرایی.....
۹۴	۵-۱- وقف نامه‌ی محمد حسین خان.....
۱۰۱	فصل ششم: اولاد.....
۱۰۱	گفتار اول: وقف خاص.....
۱۰۲	۱-۱- وقف نامه‌ی سید مجتبی و سید محمد کلّالی.....
۱۱۱	۲-۱- وقف نامه‌ی محمد هادی خان.....
۱۲۱	فصل هفتم: زیارت.....
۱۲۱	گفتار اول: وقف و زیارت.....
۱۲۱	۱-۱- وقف نامه‌ی هادی خان.....
۱۳۳	بخش دوم: تجزیه و تحلیل وقف نامه ها.....
۱۴۳	بخش سوم: پیامدها.....
۱۴۴	پیامدهای وقف.....
۱۴۸	۲- تحلیل پیامدهای اجتماعی و فرهنگی موقوفات شهرستان رشتخوار.....
۱۴۸	۱-۲- پیامدهای شخصی.....
۱۴۸	۱-۱-۲- واقف.....
۱۴۹	۲-۲- پیامدهای عمومی.....
۱۴۹	۱-۲-۲- پیامدهای اجتماعی.....
۱۵۰	۲-۲-۲- پیامدهای فرهنگی.....
۱۵۱	۳-۲-۲- کلّ پیامدها (اجتماعی و فرهنگی).....
۱۵۴	فصل اول: نتایج.....

گفتار اول : نتایج بررسی فقهی و حقوقی وقف نامه ها	۱۵۴
فصل دوم : پیشنهادها	۱۵۸
گفتار اول : پیشنهادها	۱۵۸
گفتار دوم : نمونه ی وقف نامه ی پیشنهادی	۱۶۰
فصل سوم : راهکارها	۱۶۱
کتابنامه	۱۶۷
ضمائم	۱۶۷

پیشگفتار

این کتاب با عنوان: «بررسی فقهی و حقوقی موقوفات شهرستان رشتخوار با نگاهی به پیامدهای اجتماعی و فرهنگی آن» بر آن است تا روشن نماید که آیا وقف نامه های این شهرستان با ادله ی فقهی و حقوقی انطباق دارد و میزان انطباق مشخص گردد تا در آینده وقف نامه هایی تنظیم گردد که عاری از هر گونه اشکال حقوقی و مطابق با فقه اسلامی باشد و علاوه بر آن پیامدهای اجتماعی و فرهنگی موقوفات را به روش میدانی و آماری مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد.

برای رسیدن به این منظور (در این کتاب که دارای سه بخش و هر بخش دارای چند فصل می باشد)، در بخش اول، وقف نامه های شهرستان رشتخوار را به روش اسنادی و کتابخانه ای بر اساس نوع مصارف تقسیم بندی و از هر مورد به بررسی فقهی و حقوقی چند وقف نامه پرداخته شد و در بخش دوم، بررسی فقهی و حقوقی وقف نامه ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و بالاخره در بخش سوم این کتاب، پیامدهای اجتماعی و فرهنگی موقوفات شهرستان رشتخوار به روش میدانی مورد تجزیه و تحلیل آماری قرار گرفت و به بیان نتایج حاصل از آن پرداخته شده است و در پایان آن هم برای بهبود وضع موجود، نتایج و پیشنهادهایی را ارائه نمودیم.

مهمترین دستاوردهای این پژوهش عبارتند از:

- ۱- اکثریت قریب به اتفاق موقوفات شهرستان رشتخوار با ادله ی فقهی و حقوقی انطباق دارند.
- ۲- مردم جامعه با پیامدهای اجتماعی موقوفات موافق نیستند.
- ۳- مردم جامعه با پیامدهای فرهنگی موقوفات موافق هستند.
- ۴- مردم جامعه با پیامدهای کلی موقوفات موافق نیستند.

مقدمه

بدون تردید به همراه هر عمل صالح، نیت خوبی وجود دارد و از روی اعمال صالح می‌توان به نیت پاک افراد آگاهی یافت. خداوند در قرآن فرموده است که: «انسان در مقابل کارهای نیک خود پاداش شایسته دریافت می‌کند»^۱ و در جایی دیگر نتیجه‌ی عمل صالح را مایه‌ی رسیدن به پایگاه رفیع می‌داند.^۲ به امید آنکه انگیزه و نیت ما در اعمال و رفتارهای اجتماعی و فردی، انگیزه‌های خدایی و کمال‌جویانه و قرب و رضای الهی باشد.

در قرآن کریم از این عمل خیر تعبیر به وقف نشده ولی در اخبار و احادیث گاهی کلمه‌ی وقف آورده شده و بیشتر از آن به عنوان (صدقه‌ی جاریه) تعبیر گردیده و در کتب فقه غنی و پویای اسلامی، حتی به وقف اختصاص داده شده است. حدیث مشهوری که در این مورد از امام صادق (علیه السلام) نقل شده است که می‌فرمایند: «هنگامی که انسان می‌میرد، عمل او از این جهان قطع می‌شود، مگر از سه چیز: صدقه‌ی جاریه، دانشی که مردم بعد از او از آن سود ببرند و سوّم، فرزند صالحی که (بعد از مرگش) برای او دعای خیر کند».^۳

اگر در حوزه‌ی اندیشه و باورهای فردی خود معتقد به جامعیت و شفافیت دین مبین اسلام باشیم و آن را به عنوان برنامه‌ای جامع و بدون نقص برای آفرینش انسان‌هایی کامل و جوامعی آرمانی تلقی کنیم، باید معترف به این حقیقت بزرگ باشیم که شالوده و محور تمامی تعلیمات و دستورات ادیان الهی در وهله‌ی اول، سعادت‌مندی انسان به عنوان یگانه عنصرذی‌شعور و صاحب اختیار جهان خلقت و در ثانی ایجاد زمینه و فراهم نمودن بستر رشد و ارتقای معنوی او به منظور طی کردن مدارج عالیه کمال در جهان هستی است. آنچه به انسان هویت می‌دهد اعتقادات درونی و تمایلات باطنی اوست. چرا که انسان بدون اعتقاد به مثابه جسم بدون روح است و معیار سنجش ما برای ارزیابی انسان‌های پیرامونمان، فضایل و رذایل نهفته در آنهاست که عمده‌اً در رفتارهای ظاهری و باورهای ذهنی آنها پدیدار می‌گردد. از سویی تأکید تعلیمات دینی بر تأسی به فضایل و اجتناب از رذایل گویای این مهم است. دین با ایده‌ی آسمانی و ماورایی خود و فارغ از تمامی سلیقه‌های فردی و محدودیت‌های شناختی، معیاری مناسب برای تعیین مرز میان رذایل و فضایل

۱. نحل (۱۶)، ۹۷.

۲. نسا، (۴)، ۹۵.

۳. شیخ حرّ عاملی، محمد بن حسن، وسائل الشیعه الی تحصیل مسائل الشریعه، ج ۱۹، ص ۱۷۱. و پاینده، ابوالقاسم، نهج القضاة، ج ۱، ص ۴۶، ح ۳۳۹.

ارائه داده است. سنت وقف نیز یکی از سنت های پسندیده و معیاری منحصر به فرد و الهی است که در متن آن دو هدف برجسته ی تقرّب الهی و خود سازی جلوه گری می نماید.

بیان مسأله

بدون تردید اگر به مقوله ی وقف به طور همه جانبه نگریسته شود و اهمیت این سنت نبوی آشکارتر گردد، نقش عمده ای در تحول ساختار فرهنگی و نیز توسعه ی کشور ایفا خواهد شد. لذا وقف از جمله صدقات جاریه ای است که می تواند نقش بسیار مؤثر و مفیدی در بهبود وضعیت اقتصادی و بویژه در ارتقاء سطح اجتماعی و فرهنگی جامعه داشته باشد. لکن انطباق وقف نامه ها با ادله ی فقهی و قوانین در کل کشور و دنیای اسلام به طور عام و در شهرستان رشتخوار به طور خاص، ضرورتی اجتناب ناپذیر است که باید مورد بررسی قرار گیرد و آثار این موقوفات به طور دقیق و علمی بررسی شود تا واقفین در برخی زمینه های مورد نیاز کشور، تشویق و ترغیب شده و به سمت و سوی آن سوق داده شوند و در برخی موارد که موقوفات، زیاد و بی شمار است، از تعداد آن کاهش یابد و سمت و جهت وقف برای حل مشکلات موجود، محقق گردد.

اهمیت و ضرورت

بدون تردید موقوفات کشور یکی از منابع مهم و سرمایه های بزرگ جامعه است و چنانچه به صورت صحیحی مورد استفاده قرار گیرد، می تواند در تحقق بسیاری از اهداف اجتماعی، فرهنگی و امور عام المنفعه مؤثر باشد. اگر مردم، اطلاع لازم در خصوص موقوفات و نقش سازنده ی آنها را در ارتقای سطح کمی و کیفی جامعه ی خود کسب نمایند، قطعاً خواهند توانست بسیاری از مشکلات و نابسامانی های اجتماعی، اقتصادی و بخصوص فرهنگی را که امروزه دامنگیر جامعه ی اسلامی ما شده است، آسانتر حل و فصل نمایند. لذا نگارنده در این پژوهش سعی بر آن دارد تا ضمن بررسی فقهی و حقوقی موقوفات شهرستان رشتخوار، اهمیت وقف و کاربرد آن در حوزه های اجتماعی و فرهنگی را مورد توجه قرار داده و پیامدهای اجتماعی و فرهنگی آن را در شهرستان، بررسی نماید تا بدینوسیله او نیز شاید بتواند به نوبه ی خود سهمی در توسعه و ترویج فرهنگ غنی وقف در جامعه ی اسلامی داشته باشد.